

FERİDUN

(فریدون)

İran millî destan kahramanı.

İran'ın destanî hükümdarlarından Cemşid'in soyundan gelen Atbîn'in (Abtîn) oğludur. Efsaneye göre annesi Ferânek Ferîdun'u doğurduğu sırada permâye adlı inek de doğum yapar. Zulmü ile tanınan hükümdar Dahhâk saltanatı için tehlikeli gördüğü Ferîdun'u öldürmeye karar verir. Önce babası Atbîn'i öldürtür, bennini de omuzlarında yaşayan yılanlara yedirir. Durumu öğrenen Ferîdun'un annesi ineğin bakıcısına giderek Ferîdun'u ineğin sütüyle beslemesi için onun yanına bırakır. Üç yıl sonra Dahhâk bunu haber alınca da annesi çocuğunu geri alır ve Elburz dağına götürür, orada dindar bir kişiye teslim eder.

Ferîdun on altı yaşına girince annesinden Dahhâk'ın babasını öldürdüğünü öğrenir ve intikam için kendini hazırlamaya başlar. Bu sırada Kâve, Dahhâk'e karşı ayaklanır ve Ferîdun'un yanına gelip onu padişah olarak ilân eder. Kâve ile birlikte Dahhâk'ın üzerine yürüyen Ferîdun askerini Dicle nehrinden gemilerle geçirmek ister, ancak kendisine gemi verilmez. O da atını suya sürer, askerler de kendisini takip eder. Sonunda Dahhâk'ın yaşadığı Gengdej Buht Kalesi'ne gelen Ferîdun onun köşküne girer ve Cemşid'in kız kardeşleri olan Şehnaz ve Erneva adlı hanımlarını kurtararak onlarla evlenir. Bu sırada Hindistan'da bulunan Dahhâk durumu öğrenince gelip gizlice kaledeki köşküne girer ve Ferîdun'u Şehnaz'la birlikte öldürmek ister. Ancak Ferîdun kafasına vurarak onu yere yıkar ve Demâvend dağında bir mağarada zincire vurur.

Ferîdun'u oğullarıyla birlikte gösteren bir minyatür
(Oriental Miniatures, Taşkent 1990, rs. 44)

500 yıl yaşadığı rivayet edilen Ferîdun Selm, Tûr ve İrec adlı üç oğlunu Yemen şahının kızları ile evlendirir ve ülkesini bu üç oğlu arasında bölüştürür. İran'ı İrec'e, Turan'ı Tûr'a ve Rûm'u da Selm'e verir. Tûr ve Selm kıskançlıklarından İrec'i öldürürler. Ferîdun İrec'in intikamını almayı torunu Minûcihr'e bırakır. Minûcihr amcalarını öldürür ve İran padişahı olur.

Ferîdun efsanesine başta Firdevsî'nin *Şâhnâme*'si olmak üzere birçok eserde geniş yer verilmiştir. İran'da Ferîdun'un Dahhâk'i yendiği gün olarak kabul edilen Mihrigân (Arapça şekliyle Mihricân) bayramı Nevruz gibi kabul edilir.

BİBLİYOGRAFYA:

Dineverî, *el-Ahbârü't-tuvâl*, s. 4, 9-10; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), I, 194, 234, 377-384; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zeheb* (Abdülhamîd), s. 224-225, 238; Bîrûnî, *el-Âşârü'l-bâkiye* 'anî'l-ku-rûnî'l-hâliye (nşr. C. E. Sachau), Leipzig 1878, s. 102, 104, 223, 227; Muhammed Hüseyin-i Tebrîzî, *Burhân-ı Kâfi* (nşr. Muhammed Muîn), Tahran 1330 hş./1951, III, 1482, not 7; *Muc-melû't-tevârîh ve'l-kışaş* (nşr. Melikü's-suarâ Bahâr), Tahran 1318 hş., bk. Fihrist; Zebihullah Safâ, *Hamâseserâyât der İran*, Tahran 1351 hş., s. 461-469; Browne, *LHP*, I, 115-116; A. Christensen, *Etudes sur le zoroastrisme de la Perse antique*, Kopenhag 1928, bk. Indeks; a.mlf., *Les Types du premier homme et premier roi dans l'histoire légendaire des iraniens*, Leiden 1934; *Ferheng-i Fârsî* (a'lâm), II, 1360-1361; DMF, II, 1891-1892; Dihhudâ, *Luğat-nâme*, XXI, 236; H. Massé, "Faridûn", *El*² (İng.), II, 798.

TAHSİN YAZICI

FERİDUN AHMED BEY

(ö. 991/1583)

Münşeatû's-selâtin adlı
eseriyle tanınan
Osmanlı devlet adamı.

Doğum yeri ve tarihi bilinmemektedir. Vakfiyesinde babasının adının Abdülkadir olarak geçmesine bakarak devşirme olduğu söylenebilir. Künyesini Ahmed eş-Şehîr bi-Ferîdun et-Tevkîl" şeklinde gösteren Feridun Bey, Defterdar Çivizâde Abdi Çelebi'nin evinde ve himayesinde yetişti. Onun aracılığıyla kâtip olarak Rumeli Beylerbeyi Sokullu Mehmed Paşa'nın hizmetine girdi (1553). 1554 yılında Kanûnî Sultan Süleyman'ın Nahcivan seferine katıldı. Sokullu Mehmed Paşa'nın vezîriâzamlığı (1565) sırasında Divân-ı Hümâyûn kâtipliğine getirildi, aynı zamanda onun sır kâtibi oldu. Böylece devlet işlerindeki nüfuzu daha da arttı. Sigetvar seferindeki hizmetlerinden dolayı Kanûnî tarafından dergâh-ı âlî müteferrikalığı ve zeâmet tevcihiyle

mükâfatlandırıldı (Selânikî, I, 30). Kanûnî'nin vefatı ve II. Selim'in tahta çıkışı sırasında asayişin temin edip olayları yatıştırma Sokullu'ya büyük yardımda bulundu. 12 Haziran 1570'te reisülküttâb-ı lîğa, üç buçuk yıl sonra da nişancılığa getirildi (*Münşeatû*, II, 572). III. Murad tahta geçmek için Manisa'dan İstanbul'a gelirken Feridun Ahmed Bey'in Mudanya İskelesi'nde hazır bulundurduğu zahire gemisine binmesi onun için büyük mazhariyet oldu. Fakat bu olay, hâmiş Sokullu Mehmed Paşa'nın nüfuzundan kurtulmak isteyen III. Murad üzerinde herhangi bir etki yapmadı (a.g.e., I, 17; Selânikî, I, 98-99). Nitekim III. Murad'ın cülûsuna "şemşir-i İslâm" (982) terkibiyle tarih düşüren ve bir ay sonra da *Münşeatû's-selâtin* adlı büyük eserini tamamlarak Sokullu Mehmed Paşa vassıtasıyla yeni padişaha takdim eden Feridun Bey beklediği iltifatı görmediği gibi bir süre sonra nişancılıktan da azledildi (10 Nisan 1576) ve Semendire sancak beyliğiyle İstanbul'dan uzaklaştırıldı. Oradan Köstendil sancak beyliğine nakledildi. Sokullu'nun bir suikast sonucu ölümünden sonra İstanbul'a çağrılarak tekrar nişancılık makamına getirildi. 12 Rebûlevvel 990'da (6 Nisan 1582), Mihrimah Sultan ve Rüstem Paşa'nın muhtemelen Kara Ahmed Paşa'dan dul kalan kızları Ayşe Sultan'la evlendirildi (Selânikî, I, 130). Bir rivayete göre ise Sokullu'dan dul kalan İsmihan Sultan'la nikâhlandı (Atâî, s. 336). Feridun Bey'in bu ikinci ikbal devri uzun sürmedi, 21 Safer 991 (16 Mart 1583) tarihinde öldü ve Eyüp'teki türbesine defnedildi (Evliya Çelebi, I, 405). Şair Emânî tarafından ölmüne, "Nişânın kaldı dünyâda Ferîdun"

Feridun Bey'in
*Nûzhetü'l-
srârî'l-ahbâr
der Sefer-i
Sigetvar* adlı
eserinin
ilk sayfası
(TSMK, Hazine,
nr. 1339, vr. 1*)

misraıyla tarih düşürülmüştür (Selânikî, I, 140). Feridun Ahmed Bey'in oğlu Halil Bey 1001 (1592-93) yılında Eskişehir be-yi olmuş ve bir süre sonra ölmüştür.

Osmanlı nişancılarının en ünlülerinden olan Feridun Ahmed Bey toplam dört yıl dört ay bu makamda kalmıştır. Aynı zamanda münşi, şair ve hattattır. Evi âlim, edip ve şairlerle dolup taşardı. Şiirlerinin Bâkî tarafından beğenilmesi bu alandaki gücünün en büyük delili sayılır. Bâkî Feridun Bey için kaside ve gazeller bile yazmıştır (TSMK, Koğuşlar, nr. 1207). Sülûs ve nesihthen başka divanî, rik'a ve siyâkat hatlarında da mahir olan Feridun Bey bu sonuncuları Koca Nişancı Celalzâde Mustafa Çelebi' den öğrenmiştir. 982 (1574) yılında celî-müsennâ hatla yazdığı kelime-i şehâdet Ayasofya Camii mihrabının iki yanına asılmıştı. Mera-simlerde gösterişe çok önem veren Feridun Bey, nişancılığı zamanında törenle bir yere giderken önünde 150 tüfekli ve kadife elbiseli piyade ile 150 siperli süvari yürütürdü. Selânikî, bu elbise ve siperlerin her birinin 2400 akçe ile 2800 akçe arasında olduğunu yazmaktadır (*Târih*, I 316). Ayrıca Feridun Bey'in Yenihisar semtindeki güzel bahçesinin da-

ha sonra bazı şenliklere sahne olduğunu da belirtmektedir (a.g.e., I, 475).

Vakıfnâme'sine göre İstanbul'da Kazdağı civarında Kösederesi'nde (Ayvansarayî, s. 25) bir mescidi, Koska'da sıbyan mektebi ve dârü'tta'limi. Dimetoka'da bir camii ve büyük bir hamamı ile İstinye'de tekkesi bulunan Feridun Bey bunlar için Karaköy'de kırk odalı bir han, bir kasap dükkânı; Niğbolu'da iki değirmen, bir çayır ve bir koru; Edirne'de bir değirmen, yirmi ev ve bir bostan; Gelibolu'da tersanede on yedi dükkân; Lapseki'de iki bağ, üç tarla, bir fırın; Yalova'da Kocadere köyünde bir su bıçkısı ile 12.000 altın vakfetmiştir (Millet Ktp., Ali Emîrî, Târih, nr. 933/2, vr. 5^b vd.).

Eserleri. 1. *Münşeatü's-selâtin**. Feridun Ahmed Bey'in şöhretini sağlayan bu eser, ilk Osmanlı padişahından III. Murad'a kadar gelen hükümdar mektuplarının süretlerini ihtiva etmekte olup bu sahada yazılmış eserlerin en büyüğü ve en mükemmelidir. Eser iki cilt halinde yayımlanmıştır (İstanbul 1264-1265, 1274-1275). 2. *Nüzhetü'l-esrârî'l-ahbâr der Sefer-i Sigetvar*. Kanûnî Sultan Süleyman'ın son seferinin ayrıntılı bir tarihçesi olup kısaca *Nüzhetü'l-ahbâr* adıyla

a bilinir. Bizzat olayların içinde bulunan müellifin gözlemlerini yansıtan eser Kanûnî'nin Sigetvar seferine hareketiyle başlar, II. Selim'in tahta çıkışı ve saltanatının ilk yılı olaylarını ihtiva eder. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde (Hazine, nr. 1339) *Süleymnâme* adıyla kayıtlı, 13 Receb 976 (1 Ocak 1569) istinsah tarihli minyatürlü yazma muhtemelen müellif nüshasıdır. Eserin bilinen öteki nüshaları Türk Tarih Kurumu ile (nr. 36, *Şehnâme-i Sultân Süleymân ve Feth-i Kal'a-i Sigetvar ve Gayri Vak'alar*) Millet (Ali Emîrî, nr. 330, *Nüzhetü'l-esrâr ft fethi kal'ati Sigetvar*) kütüphanelerindedir. Son nüsha 1916 yılında istinsah edilmiştir. Eserin bir başka nüshası da Leiden Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir (bk. Babinger, s. 120). 3. *Miftâhu'l-cenne*. Ahlâkî bir risâledir. Bir nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan (Revan Köşkü, nr. 1998) eser *Münşeâtü's-selâtin*'in başında yayımlanmıştır. Kitabın adı ebced hesabıyla telif tarihi olan 982 (1574) yılını göstermektedir. Feridun Ahmed Bey'in şiirlerinin toplandığı bir divanından da söz edilmektedir (Atâî, s. 337).

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 16, s. 147, 200; Feridun Bey, *Münşeat*, I, 14-23; II, 572; *Feridun Bey Vakıf-nâmesi*, Millet Ktp., Ali Emîrî, Tarih, nr. 933 / 2, vr. 5^b-18^a; Selânikî, *Târîh* (İpsirli), I, 30, 32, 36-37, 49, 98-100, 107, 110, 130, 139-140, 316, 475; Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, s. 336-337, 387; Peçuyul İbrâhim, *Târîh*, I, 26-27, 421; II, 7; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 405; *Sefnetü'r-rûsâ*, İstanbul 1269, s. 12 vd.; Ayyansarâyî, *Vefeyât-ı Selâtin*, s. 25; Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 96-97; *Kâmûsü'l-a'lâm*, V, 3406; *Sicill-i Osmânî*, IV, 20; *Osmânî Mûellifleri*, II, 363-364; TCYK, s. 115-116, 846-847; Danişmendî, *Kronoloji*, III, 5-6, 63, 598-599, 600; Karatay, *Türkçe Yazmalar*, I, 227-228; II, 342, 354; Babinger (Üçok), s. 118-120; Ayverdi, *Aurupa'da Osmanlı Mimârî Eserleri IV*, s. 194, 196; Abdülkadir Özcan, "Historiography in the reign of Süleyman the Magnificent", *The Ottoman Empire in the Reign of Süleyman the Magnificent*, İstanbul 1988, s. 203-204; Hüseyin G. Yurdaydın, "Sigetvarnâmeler", *AÖİFD*, sy. 2-3 (1952), s. 124-130; J. H. Morfmann, "Ferîdün Bey", *IA*, IV, 569-570; a. mfd. [V. L. Ménage], "Ferîdün Beg", *EJ²* (Fr.), II, 901-902.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

FERÎDÛN-i SİPEHSÂLÂR

(bk. SİPEHSÂLÂR, Ferîdun).

FERÎDÜDDİN ATTÂR

(bk. ATTÂR, Ferîdüddin).

